

Boshlang'ich ta'limda mutafakkirlarimiz fikrlaridan foydalanish yo'llari

Ziyayev Adxamjon -Qo'qon DU dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida buyuk mutafakkirlarimizning ilmiy-ma'naviy merosidan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Unda Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Abu Rayhon Beruniy va Abdulla Avloniy kabi allomalarning ta'lim-tarbiya haqidagi qarashlari tahlil qilinib, ularni boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim olishga qiziqishini oshirish, axloqiy fazilatlarini shakllantirish va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda qo'llash yo'llari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, mutafakkirlar merosidan dars jarayonida, tarbiyaviy tadbirlarda va interfaol metodlar asosida foydalanishning pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan. Maqolada milliy qadriyatlar asosida ta'lim-tarbiya berishning yosh avlod kamolotidagi o'rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, mutafakkirlar merosi, ta'lim-tarbiya, pedagogik qarashlar, milliy qadriyatlar, ma'naviy tarbiya, interfaol metodlar, allomalar.

Kirish

Ta'lim jarayoni jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning dunyoqarashi, axloqiy fazilatlarini, bilim olishga bo'lgan qiziqishi va mustaqil fikrlash qobiliyati shakllanadigan davrdir. Shu sababli boshlang'ich sinflarda beriladigan ta'lim nafaqat bilim berishga, balki yosh avlodni ma'naviy barkamol inson qilib tarbiyalashga ham xizmat qilishi lozim.

O'zbek xalqining boy ma'naviy merosi, buyuk mutafakkirlarimizning ilmiy va tarbiyaviy qarashlari boshlang'ich ta'lim mazmunini boyitishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Abu Rayhon Beruniy, Abdulla Avloniy kabi allomalarimizning ta'lim-tarbiya haqidagi fikrlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ularning ilm, odob, mehnat, insoniylik va komillik haqidagi g'oyalari yosh avlod tarbiyasida samarali foydalanilishi mumkin.

Mutafakkirlarimizning ta'lim-tarbiya haqidagi qarashlari

Sharq mutafakkirlari inson kamolotida ta'lim va tarbiyaning o'rni beqiyos ekanini ta'kidlaganlar. Buyuk faylasuf Abu Nasr Forobiy insonni ilm orqali kamolotga erishuvchi mavjudot sifatida ko'rgan. Uning fikricha, bilimli va axloqli inson jamiyat rivojiga katta hissa qo'sha oladi. Boshlang'ich sinflarda Forobiy qarashlaridan foydalanib, o'quvchilarda bilim olishga intilish, fikrlash va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish mumkin.

Abu Ali ibn Sino esa bolalar tarbiyasida yosh xususiyatlarini hisobga olish, ularga mos usullar orqali bilim berish kerakligini uqtirgan. Uning ta'lim haqidagi qarashlari zamonaviy pedagogik tamoyillar bilan hamohangdir. Boshlang'ich ta'limda Ibn Sino merosidan foydalanish orqali o'quvchilarga sog'lom turmush tarzi, tabiatni asrash, ilm-fanga qiziqish kabi tushunchalarni singdirish mumkin.

O'zbek adabiyotining buyuk namoyandasi Alisher Navoiy asarlarida insoniy fazilatlar, ezgulik, halollik va mehr-oqibat masalalariga katta e'tibor qaratgan. Uning hikmatli so'zlari va asarlaridan boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish, axloqiy tarbiyasini mustahkamlashda foydalanish mumkin.

Jadid ma'rifatparvari Abdulla Avloniy "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat masalasidir" degan fikri bilan tarbiyaning naqadar muhim ekanini ko'rsatgan. Avloniy qarashlari bugungi boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning odob-axloqi, vatanparvarligi va mas'uliyat hissini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Boshlang'ich ta'limda mutafakkirlar fikrlaridan foydalanish usullari

Mutafakkirlar merosidan foydalanish uchun o'qituvchi dars jarayonini ijodiy tashkil etishi kerak. Bunda quyidagi usullardan foydalanish samarali natija beradi:

Birinchidan, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida mutafakkirlarimizning hikmatli so'zlari, hikoyalari va asarlaridan foydalanish mumkin. Masalan, Alisher Navoiy hikmatlari orqali o'quvchilarga do'stlik, rostgo'ylik, mehribonlik kabi fazilatlar tushuntiriladi. Matn ustida ishlash jarayonida o'quvchilar nafaqat o'qish ko'nikmalarini rivojlantiradilar, balki ma'naviy saboq ham oladilar.

Ikkinchidan, tarbiya soatlarida allomalar hayoti va faoliyatiga bag'ishlangan suhbatlar tashkil etish mumkin. O'quvchilarga mutafakkirlarning ilm olish yo'lidagi mehnati, sabr-toqati va izlanishlari haqida ma'lumot berish ularda bilimga hurmat uyg'otadi.

Uchinchidan, darslarda interfaol metodlardan foydalanish orqali mutafakkirlar g'oyalarini o'quvchilarga yanada tushunarli yetkazish mumkin. Masalan, guruhli ishlarda "Buyuk alloma izdoshlari", "Hikmatlar sandig'i", "Men qanday inson bo'lishni istayman?" kabi mavzularda topshiriqlar berish o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

To'rtinchidan, sinfdan tashqari tadbirlar orqali mutafakkirlar merosini targ'ib qilish mumkin. Adabiy kechalar, tanlovlar, sahna ko'rinishlari va ijodiy loyihalar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Bunday tadbirlar orqali bolalar tarixiy shaxslarni yaxshiroq anglaydi va milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarashni o'rganadi.

Mutafakkirlar merosidan foydalanishning pedagogik ahamiyati

Mutafakkirlarimiz fikrlaridan foydalanish boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi. Chunki bunday yondashuv orqali o'quvchilarga oddiy bilimlar bilan birga hayotiy tajriba va ma'naviy qadriyatlar ham beriladi.

Allomalarimizning ilmga, mehnatga va insoniylikka oid qarashlari o'quvchilarda ijobiy xarakter xususiyatlarini shakllantiradi. Ular kattalarni hurmat qilish, do'stlariga mehribon bo'lish, tabiatni asrash, Vatanga sadoqatli bo'lish kabi tushunchalarni chuqurroq anglay boshlaydilar.

Bundan tashqari, mutafakkirlar merosi o'qituvchiga darslarni mazmunli va qiziqarli tashkil etish imkonini beradi. Milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan ta'lim o'quvchilarning o'zligini anglashiga, tarix va madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda mutafakkirlarimizning boy ilmiy-ma'naviy merosidan foydalanish bugungi pedagogikaning muhim vazifalaridan biridir. Forobiy, Ibn Sino, Navoiy, Beruniy, Avloniy kabi buyuk allomalarimizning ta'lim-

tarbiyaga oid qarashlari yosh avlodni bilimli, odobli va vatanparvar insonlar qilib tarbiyalashda katta ahamiyat kasb etadi.

O'qituvchi mutafakkirlarimiz fikrlarini dars jarayoniga to'g'ri tatbiq eta olsa, o'quvchilarning bilim olishga qiziqishi ortadi, ularning ma'naviy dunyosi boyiydi. Shu sababli milliy merosimizdan foydalanish boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning samarali yo'llaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Forobiy, Abu Nasr. **Fozil odamlar shahri**. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
2. Ibn Sino, Abu Ali. **Donishnoma**. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006.
3. Navoiy, Alisher. **Mahbub ul-qulub**. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011.
4. Beruniy, Abu Rayhon. **Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar**. – Toshkent: Fan, 1968.
5. Avloniy, Abdulla. **Turkiy guliston yoxud axloq**. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
6. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O. **Pedagogika**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
7. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B., Matnazarova K. **Tarbiya nazariyasi va metodikasi**. – Toshkent: Fan, 2010.
8. O'zbekiston Respublikasi **“Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni**. – Toshkent, 2020.
9. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. **Ta'limda innovatsion texnologiyalar**. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
10. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiya asoslari**. – Toshkent: O'qituvchi, 2004.